

ББК 67.9 (4 УКР) 6

Ш 48

Шепітько В. Ю. Вибрані твори / Избранные труды / Валерій Юрійович Шепітько. — Х. : Видавнича агенція «Апостіль», 2010. – 576 с.

ISBN 978-966-2517-00-2

Запропоновано вибрані наукові статті, тези доповідей та повідомлень професора В. Ю. Шепітька. Підготовлені у різні роки та систематизовані за головними напрямками його творчої діяльності, вони відображають найбільш актуальні проблеми криміналістики, судової експертизи та юридичної психології.

Для науковців, викладачів, аспірантів, студентів юридичних вищих навчальних закладів, а також співробітників правоохоронних органів.

ББК 67.9 (4 УКР) 6

ISBN 978-966-2517-00-2

© Шепітько В. Ю., 2010

© «Апостіль», 2010

рода процесуальних і тактичних помилок, приводить до втрати доказательств.

Таким чином, впровадження інновацій у слідственну діяльність не позбавляє її творчого характеру. Робота слідчого передбачає використання не тільки типових засобів, прийомів і методів, але й атипових, нестандартних, це завжди пізнання, пошук невідомого. В цьому аспекті важливе значення має вміння слідчого будувати і варіювати мисльові завдання, моделювати подію минулого. Слідчому необхідні творче мислення, наявність слідственої інтуїції. Криміналістичне забезпечення дозволяє оптимізувати процес розкриття і розслідування злочинів, здійснювати боротьбу з злочинністю на основі наукових рекомендацій і в відповідності з вимогами наукової організації праці.

Роль інформаційних технологій у підвищенні якості слідчої діяльності

Питання боротьби зі злочинністю : зб. наук. пр. — Х. : Кроссрод, 2009. — Вип. 17. — С. 252–264.

(у співавторстві з В. В. Білоусом, Л. І. Керик)

З 60-х років ХХ століття розкриття і розслідування злочинів більшість науковців розглядають як процес виявлення, вилучення, накопичення, переробки та використання інформації¹, тобто як інформаційний процес, який можна інтерпретувати як систему дій зі сприйняття, обробки, зберігання, передачі та використання інформації². Сутністю розслідування, його серцевиною є пошук інформації та робота з нею. У фундаменті пізнання події злочину, а отже, діяльності з його розслідування лежать інформаційні процеси³.

У філософській літературі під інформацією розуміють сукупність даних, фактів, знань про деяку систему, що характеризують організа-

¹ Белкин, Р. С. Криминалистика и доказывание [Текст] / Р. С. Белкин, А. И. Винберг. — М. : Юрид. лит., 1969. — С. 17.

² Полевой, Н. С. Криміналістическа кібернетика. Теорія інформаційних процесів і систем в криміналістиці : учеб. посібник [Текст] / Н. С. Полевой. — М. : Изд-во Моск. гос. ун-та, 1982. — С. 36.

³ Кузьмин, А. Информационное обеспечение расследования преступлений [Текст] / А. Кузьмин // Законность. — 1999. — № 6. — С. 44.

цію, структуру, стан та поведінку її в цілому або окремих елементів¹. У посібниках з інформатики до неї відносять відомості, які є об'єктом зберігання, передачі й перетворення, одним із важливих ресурсів, без якого неможливе функціонування систем різного призначення². У теорії вірогідності під інформацією розуміють не будь-які повідомлення, якими обмінюються люди або які передають технічними каналами зв'язку, а лише такі, які зменшують невизначеність у того, хто їх отримує³. Статтею 1 Закону України «Про інформацію» інформацію визначено як документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються у суспільстві, державі та навколишньому природному середовищі.

Інформаційне забезпечення розслідування злочинів — сукупність законних, своєчасних, ефективних, цілеспрямованих і захищених процесів збирання, сприйняття, зберігання, переробки, передачі, надання, отримання і використання криміналістичної інформації у зручній для слідчого формі з метою вирішення завдань кримінального судочинства⁴ — становить зв'язок між криміналістичною інформацією та її користувачем (слідчим).

До криміналістично значущої інформації Р. С. Белкін відносить дані, що стосуються розкриття і розслідування злочину⁵. Є. Д. Лук'янчиков вважає, що криміналістична інформація — відомості про криміналістично значущі ознаки злочину, які вилучено із залишених ним слідів суто криміналістичними засобами (у тому числі й оперативно-розшуковими), що мають відношення до розкриття, розслідування злочинів та запобігання їм⁶.

На підґрунті криміналістичної інформації слідчий будує інформаційну модель розслідування злочину. Якість слідчої діяльності з

¹ Урсул, А. Д. Природа информации [Текст] / А. Д. Урсул. — М. : Политиздат, 1969. — С. 288.

² Информатика в органах внутренних дел [Текст]. — Киев : Киев. высш. шк. МВД СССР, 1983. — С. 6.

³ Шеннон, К. Работы по теории информации и кибернетике [Текст] / К. Шеннон. — М. : Изд-во иностр. лит., 1963.

⁴ Кузьмин, А. Информационное обеспечение расследования преступлений [Текст] / А. Кузьмин // Законность. — 1999. — № 6. — С. 44.

⁵ Белкин, Р. С. Криминалистическая энциклопедия [Текст] / Р. С. Белкин. — М. : Изд-во БЕК, 1997. — С. 84.

⁶ Лук'янчиков, Є. Д. Методологічні засади інформаційного забезпечення розслідування злочинів [Текст] : монографія / Є. Д. Лук'янчиков. — К. : Нац. акад. внутр. справ України, 2005. — С. 106.

розслідування злочину залежить від того масиву криміналістичної інформації, що є в розпорядженні слідчого. Потік такої інформації під час розслідування постійно зростає, а існуючі способи і засоби її опрацювання давно відстали від сучасних потреб, що призводить до перенавантаження слідчого та зниження якості його діяльності. Інформації одночасно і дуже мало, і дуже багато. Багато, бо та інформація, що надходить до слідчого, великою мірою розбавлена непотрібними йому в даний момент відомостями, а мало, оскільки, як правило, виділення необхідної, потенційно корисної інформації значною мірою ускладнено.

У проблемних слідчих ситуаціях далеко не завжди слідчі можуть достатньо швидко знайти правильне рішення, особливо в умовах дефіциту часу. Більше 40 % свого робочого часу слідчі витрачають на систематизацію, обробку інформації про докази, процесуальні умови розслідування.

Необхідність удосконалення інформаційного забезпечення найбільш яскраво проявляється при розслідуванні багатоепізодних і складних злочинів слідчими групами та бригадами. Як правило, членами слідчих груп і бригад проводяться десятки, а то й сотні слідчих дій, використовується величезний обсяг інформації. Труднощі в зберіганні, аналізі, обробці та використанні таких масивів інформації виявились практично нездоланими для традиційних методів, незважаючи на залучення до виконання цих завдань великої кількості співробітників і значні витрати часу.

За визначенням представника найбільш консервативної верстви світової спільноти, Папи Римського Бенедикта XVI, «комп'ютерні технології — це майбутнє»¹. Зазначена теза є цілком справедливою й відносно правоохоронної діяльності в цілому й діяльності з розслідування злочинів зокрема. Ще десять років тому було відзначено, що комп'ютеризація роботи слідчих докорінним чином покращила інформаційне забезпечення розслідування та сприяла підвищенню якості слідчої діяльності. Із загальної кількості опитаних практичних працівників правоохоронних органів 98,6 % висловились за використання комп'ютерної техніки в роботі слідчого². Саме комп'ютеризація радикальним чином покращила якість інформаційного забезпечення роз-

¹ Кореспондент. – 2009. – 13 берез. (№ 9). – С. 44.

² Кузьмин, А. Информационное обеспечение расследования преступлений [Текст] / А. Кузьмин // Законность. – 1999. – № 6. – С. 45.

слідування злочинів і постала одним із основних напрямів підвищення якості слідчої діяльності.

Сучасні персональні комп'ютери дають можливість побудови систем нового типу, що вирізняються, з одного боку, різноманітністю засобів відображення інформації, а з другого, — інтеграцією цих засобів та забезпеченням максимальної зручності і простоти роботи користувача.

При цьому інтеграція в криміналістику досягнень природничих і технічних наук, ускладнення технічних засобів, удосконалення та розвиток методик їх застосування пов'язано зі складними операціями, що обумовлює необхідність використання не тільки криміналістичної техніки, але й технології¹. Ця необхідність набуває особливої гостроти при розгляді питання про зв'язки техніки, тактики і методики розслідування окремих видів злочинів. Тактика багатьох слідчих дій на пряму залежить від використовуваних технічних засобів, призначених для пошуку і попереднього дослідження об'єктів, які в подальшому можуть набути статусу речових доказів².

Однією з нагальних проблем «польової криміналістики», які потребують подальшої розробки в науковому і практичному аспекті, Р. С. Белкін визначив інформаційне забезпечення слідчо-оперативної групи в «польових умовах»³.

На нашу думку, підвищення якості діяльності з розслідування злочинів можна досягти за рахунок впровадження в слідчу діяльність інновацій⁴ за такими напрямками:

- 1) розробка і використання нових науково-технічних засобів для виявлення, збирання і попереднього дослідження доказів;
- 2) пропонування новітніх інформаційних технологій та їх використання в роботі слідчого;

¹ **Технологія** (нім. Technologie < грец. techne мистецтво, майстерність + logos наука, вчення) – сукупність методів і процесів, що застосовуються в якій-небудь справі, у виробництві чого-небудь, а також наукове описання таких методів (Крысин, Л. П. Толковый словарь иноязычных слов [Текст] / Л. П. Крысин. – М. : Эксмо, 2007. – С. 774).

² Криминалистика [Текст] : учеб. для вузов / Т. Б. Аверьянова, Р. С. Белкин, Ю. Г. Корухов, Е. Р. Россинская ; под ред. Р. С. Белкина. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Норма, 2005. – С. 129.

³ Белкин, Р. С. Курс криминалистики [Текст] : учеб. пособие для вузов / Р. С. Белкин. – 3-е изд., доп. – М. : ЮНИТИ-ДАНА : Закон и право, 2001. – С. 552.

⁴ **Інновація** [фр. innovation < лат. innovation оновлення, зміна]. Нововведення, новина (Крысин, Л. П. Толковый словарь иноязычных слов [Текст] / Л. П. Крысин. – М. : Эксмо, 2007. – С. 304).

3) створення (розробка) і пропонування до застосування нових прийомів, методів, методик проведення окремих слідчих дій і розслідування злочинів в цілому¹.

На необхідність використання для отримання інформації новітніх інформаційних технологій вказує 70,5 % фахівців². У наукових роботах та дисертаційному дослідженні В. В. Бірюкова розглядається можливість використання інформаційних технологій для фіксації криміналістично значущої інформації у процесі розслідування злочинів³. На думку О. Ф. Родіна та В. Б. Вехова, протидіяти злочинам, зокрема, у сфері інформаційних технологій, можна тільки за рахунок активного використання в роботі співробітниками органів внутрішніх справ сучасних інформаційних технологій з використанням комп'ютерної техніки, зокрема автоматизованих інформаційних систем⁴, що є нині стрижневою основою інформаційного забезпечення підрозділів правоохоронних органів⁵.

¹ Шепітько, В. Ю. Проблемы разработки, внедрения и использования инноваций в следственной деятельности [Текст] / В. Ю. Шепітько // Использование современных информационных технологий в правоохранительной деятельности и региональные проблемы информационной безопасности : сб. материалов междунар. науч.-практ. конф. – Калининград : Калининград. юрид. ин-т МВД России, 2006. – Вып. VII, ч. 1. – С. 126.

² Використання оперативно-технічних засобів у протидії злочинам, що вчиняються у сфері нових інформаційних технологій [Текст] : монографія / І. Ф. Хараберюш, В. Я. Мацюк, В. А. Некрасов, О. І. Хараберюш. – К. : КНТ, 2007. – С. 113.

³ Бірюков, В. В. Научные и практические основы использования компьютерных технологий для фиксации криминалистически значимой информации [Текст] : монографія / В. В. Бірюков. – Луганск : РИО ЛАВД, 2002. – 363 с.; Він же. Використання комп'ютерних технологій для фіксації криміналістично-значимої інформації у процесі розслідування [Текст] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / В. В. Бірюков ; НАВС України. – К., 2001. – 20 с.

⁴ Згідно зі ст. 1 Закону України «Про захист інформації в автоматизованих системах», **інформаційна (автоматизована) система** – організаційно-технічна система, в якій реалізується технологія обробки інформації з використанням технічних і програмних засобів. На думку науковців, вдалішим є визначення поняття «автоматизована інформаційна система» в законодавстві РФ. Відповідно до ст. 2 Закону Російської Федерації «Про інформацію, інформатизацію і захист інформації» від 20.02.1995 р. № 24-ФЗ, **автоматизована інформаційна система** – організаційно-упорядкована сукупність документів або їх масивів та інформаційних технологій, у тому числі з використанням засобів електронно-обчислювальної техніки та електров'язку, що реалізують процеси збору, обробки, накопичення, збереження, пошуку й поширення інформації.

⁵ Родин, А. Ф. Использование компьютерных технологий в деятельности следователя [Текст] / А. Ф. Родин, Б. В. Вехов ; под ред. Б. П. Смогоринского. – Волгоград, 2003. – С. 36.

Міжнародний досвід засвідчує, що цей напрям стає одним з головних у системі заходів боротьби із сучасною злочинністю. Формування інформаційного правового простору європейських країн офіційно розпочалося у 1965 р., коли в структурі Комітету міністрів Ради Європи було створено Комітет експертів з інформаційних технологій і права. У травні 2000 р. в Кембриджі відбувся черговий (XIV) Колоквіум Ради Європи, присвячений сучасним комунікаційним технологіям у правовій сфері. Зокрема, було розглянуто рекомендації Комітету експертів з питань автоматизації процедури судочинства¹. Розробники документа на основі вивчення світового досвіду рекомендували державам-учасницям Ради Європи запроваджувати інформаційні технології на всіх стадіях судочинства, в тому числі в інтерактивному режимі за допомогою телемостів та інших сучасних засобів телекомунікацій. З цією метою пропонується обладнати відповідними електронними засобами зали судового засідання, органи розслідування, слідчі ізолятори, адвокатські контори тощо.

Конвенцією ООН від 2000 р. погоджені принципи використання відеозв'язку з питання надання взаємної правової допомоги країнам «вісімки»; Конвенцією Євросоюзу від 2000 р. та Другим додатковим протоколом від 2001 р. передбачено як альтернативний економічно більш вигідний, ніж метод відеоконференцзв'язку, спосіб отримання показань від свідків або експертів — проведення слухання за допомогою телефонної конференції; Кишинівською конвенцією 2002 р. передбачено можливість використання відеоконференцзв'язку для одержання доказів у кримінальних справах тощо. Використання відеоконференцзв'язку передбачає і підготовлений у 1999-2000 роках проект Правил процедури і доказування в Міжнародному кримінальному суді. Важливе значення в удосконаленні законодавства у сфері телекомунікацій мають угоди або окремі норми, що стосуються зв'язку, інформатики й інформаційної інфраструктури (наприклад, Будапештська декларація про європейську політику в галузі нових інформаційних технологій 1999 р. та ін.)².

¹ Морозов, А. В. Результаты работы XIV Коллоквиума Комитета экспертов Совета Европы по информационным технологиям и праву [Текст] / А. В. Морозов, И. С. Полопанова // Информатизация правоохранительных систем : IX Междунар. науч. конф. (7-8 июня 2000 г., Москва) : сб. тр. - М., 2000. - С. 38-44.

² Михальчук, Т. В. Використання інформації, отриманої телекомунікаційним шляхом, у розслідуванні злочинів [Текст] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Т. В. Михальчук. - К., 2009. - С. 8.

Австрія однією з перших країн Європи інкорпорувала такі технології у процесуальне право. Перші кроки щодо впровадження у судочинство телекомунікаційних технологій зробила й Росія. Після постанови Конституційного Суду РФ, якою визнано неконституційним положення ч. 2 ст. 335 КПК РФ щодо права суду касаційної інстанції відмовляти засудженому, який утримується під вартою, брати участь у розгляді судом його касаційної скарги¹, Верховний Суд РФ почав використовувати телекомунікаційні технології. За їх допомогою засуджений з будь-якого регіону Росії може брати участь у судовому розгляді його касаційної скарги (для цього телекомунікаційною апаратурою обладнано два зали Верховного Суду і дві спеціальні камери в пересильному СІЗО № 3 м. Москви)².

Сучасна парадигма інформатизації судочинства повинна ґрунтуватись на законодавчому дозволі використання в кримінальному, цивільному, арбітражному і адміністративному процесах інформаційних технологій, до яких, за визначенням М. Я. Сегає, належать комп'ютерна та телекомунікаційна техніка з відповідними програмними продуктами їх функціонування, з метою оптимізації діяльності всіх правових інституцій, що охоплюються процедурами судочинства (діяльність органів досудового слідства, прокуратури, судово-експертних установ, судів, установ виконання покарань, адвокатури). Використання інформаційних технологій в судочинстві має бути дозволено при проведенні будь-яких процесуальних дій, як в «очному», так і інтерактивному (дистанційному) режимі, з одночасним веденням документообігу та діловодства на паперових та електронних носіях, з яких для учасників процесу у випадках, передбачених процесуальним законодавством, виготовляються автентичні за змістом копії процесуальних документів³.

Якість організації діяльності органів досудового слідства з розслідування злочинів безпосередньо залежить від комплексного застосування теоретичних і прикладних положень криміналістичної техніки, криміналістичної тактики і методики розслідування злочинів. Надзвичайно великі обсяги запропонованих наукою і практикою кри-

¹ Постанова Конституційного Суду РФ від 10 грудня 1998 р. № 27-П «По делу о проверке конституционности части второй статьи 335 УПК РСФСР в связи с жалобой гражданина М. П. Баронина».

² Авербух, В. Из кинозала суда. Рассмотрение дел ускорят мониторы в тюремных камерах [Текст] / В. Авербух // Известия. – 2000. – 11 июля (№ 126).

³ Сегає, М. Концептуальні засади інформатизації судочинства [Текст] / М. Сегає // Вісн. Акад. прав. наук України. – 2000. – № 4 (23). – С. 193–200.

міналістичних рекомендацій, з одного боку, і дефіцит часу та інформації щодо окремої розслідуваної події — з другого, зумовлюють потребу розробки та впровадження в діяльність органів досудового слідства інноваційних інформаційних технологій.

Згідно з літературними джерелами суто технічного профілю, інформаційна технологія — це сукупність об'єднаних у технологічний ланцюг методів, виробничих процесів і програмно-технічних засобів, що забезпечують збирання, зберігання, обробку, виведення та поширення інформації для зниження трудомісткості процесів та використання інформаційних ресурсів, підвищення надійності й оперативності¹.

В. Б. Вехов визначає поняття нових інформаційних технологій як сукупність методів та засобів реалізації інформаційних процесів у різних галузях людської діяльності, інакше кажучи, вони є засобами реалізації інформаційної діяльності людини. Засобами реалізації цієї діяльності є електронно-обчислювальна техніка, засоби телекомунікацій, системи зв'язку, розвиток яких постійно стимулюється прогресом інформаційних відносин².

П. І. Орлов також акцентує увагу на тому, що нові інформаційні технології засновані на впровадженні обчислювальної техніки, засобів зв'язку, систем телекомунікацій³, і зазначає, що сьогодні інформаційна сфера неможлива без застосування автоматизованих інформаційних систем та банків даних, програмного забезпечення операційних систем, прикладного та сервісного програмного забезпечення, інших інформаційних технологій, що засновані на використанні засобів обчислювальної техніки та зв'язку. Подальше вдосконалення середовища накопичення інформації на різних носіях, глобальне охоплення населення засобами зв'язку, які дозволяють передавати інформацію в будь-яку точку планети, автоматизована обробка інформації заздалегідь розробленими алгоритмами — це три технічних досягнення, на яких базуються сучасні інформаційні технології і які можуть бути використані для оперативно-технічних заходів. Таким чином, нові інформаційні технології визначаються П. І. Орловим як цілісна система операцій щодо збирання, зберігання, обробки та передавання інформації, що

¹ Асеев, Г. Г. Электронный документооборот [Текст] : учебник / Г. Г. Асеев. – Киев : Кондор, 2007. – С. 424.

² Вехов, Б. В. Компьютерные преступления: Способы совершения и раскрытия [Текст] / Б. В. Вехов. – М. : Право и закон, 1996. – С. 7.

³ Орлов, П. І. Інформація та інформатизація: Нормативно-правове забезпечення [Текст] : наук.-практ. посіб. / П. І. Орлов. – Х. : Вид-во ун-ту внутрішніх справ, 2000. – С. 8.

здійснюється з використанням комп'ютерної техніки та телекомунікаційних каналів зв'язку¹.

Т. В. Михальчук запроваджує в обіг поняття телекомунікаційних технологій як сукупності різних технологічних інструментів і ресурсів, які використовуються для забезпечення процесу комунікацій, створення, поширення, збереження та «управління» інформацією, що застосовує особа, яка проводить слідчу дію, для захисту прав та законних інтересів учасників кримінального процесу, повного, швидкого та об'єктивного розслідування злочинів². Він вирізняє основні види телекомунікаційних систем, що використовуються в розслідуванні злочинів: а) телеграф; б) телефон (у тому числі й радіотелефон); в) радіо і радіотелеграф; г) телебачення (у тому числі й кабельне); ґ) телекс; д) супутниковий зв'язок; е) електронні мережі.

Вважаємо, що поняття «телекомунікаційні технології» є видовим відносно родового поняття «інформаційні технології», є вужчим за своїм змістом і цілком охоплюється останнім.

До застосування інформаційних технологій при розслідуванні злочинів пропонується пред'являти такі вимоги: а) технології мають застосовуватись з метою сприяння виконанню завдань кримінального судочинства; б) їх може застосовувати особа, яка проводить слідчу дію (слідчий, суддя); в) можливість застосування має бути прямо передбачена в законі або не суперечити йому; г) їх застосування не повинно суперечити етичним, моральним нормам та принципам гуманізму; повинно відповідати вимогам безпеки; бути науково обґрунтованим.

Відповідно до розділів I і VI Концепції Національної програми інформатизації, схваленої Законом України «Про Концепцію Національної програми інформатизації» від 04.02.1998 р. № 75/98-ВР, інформаційні технології є складовою національної інфраструктури інформатизації, створення якої з урахуванням світових тенденцій і досягнень сприятиме рівноправній інтеграції України у світове співтовариство.

Найважливішим напрямом оптимізації слідчої діяльності є її комп'ютеризація та алгоритмізація. Причому зазначені процеси пов'язані не тільки з перенесенням криміналістичної інформації на електронні носії, але й з доцільним розподілом банків даних, можли-

¹ Орлов, П. І. Інформація та інформатизація: Нормативно-правове забезпечення [Текст] : наук.-практ. посіб. / П. І. Орлов. – Х. : Вид-во ун-ту внутрішніх справ, 2000. – С. 29.

² Михальчук, Т. В. Використання інформації, отриманої телекомунікаційним шляхом, у розслідуванні злочинів [Текст] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Т. В. Михальчук. – К., 2009. – С. 7.

востями обміну оперативною інформацією за допомогою новітніх телекомунікаційних систем та засобів під час взаємодії із правоохоронними органами інших держав. На сучасному етапі цивілізації слідчий не може виконувати свою діяльність без створення інтегрованих баз даних, банків даних, інформаційних систем, які можуть у багато разів спростити пошук, аналіз, передачу і обробку інформації. У діяльності правоохоронних і експертних органів знаходять своє застосування такі інформаційні алгоритмічні системи: автоматизовані, експертні, консультантські системи штучного інтелекту, інформаційно-аналітичні, системи обробки статистичної інформації та ін. Результати анкетування слідчих прокуратури і МВС України свідчать, що вони намагаються використовувати у своєму арсеналі інформаційні технології (вказали 58 % респондентів), серед них такі: інформаційні бази даних — 46 %, бази законодавства — 53 %, автоматизоване робоче місце слідчого — 8 %, електронні довідники — 20 %, інше — 6 %¹.

Новітні інформаційні технології доцільно використовувати:

- а) при обміні документами електронною поштою через Інтернет²;
- б) для залучення через комп'ютерну мережу в режимі on-line передавачів, зокрема, рідко вживаних мов;
- в) для проведення консультацій спеціалістів різних галузей знань;

г) для забезпечення можливості передачі різних видів інформації як між окремими правоохоронними органами різного рівня, так і безпосередньо між правоохоронним органом й обвинуваченим, адвокатом, експертом тощо;

г) при проведенні оперативно-розшукової діяльності (зокрема, використання багатофункціональних систем оперативної реєстрації — для реєстрації переговорів у цілодобовому автоматичному режимі роботи; комплексу для оперативної передачі фото- і відеоінформації; оперативного інформаційного терміналу — для оперативного доступу до баз даних правоохоронних органів);

¹ Шепитько, В. Ю. Проблемы разработки, внедрения и использования инноваций в следственной деятельности [Текст] / В. Ю. Шепитько // Использование современных информационных технологий в правоохранительной деятельности и региональные проблемы информационной безопасности : сб. материалов междунар. науч.-практ. конф. – Калининград : Калининград. юрид. ин-т МВД России, 2006. – Вып. VII, ч. 1. – С. 127.

² **Інтернет** – всесвітня інформаційна система загального доступу, яка логічно зв'язана глобальним адресним простором та базується на Інтернет-протоколі, визначеному міжнародними стандартами (ст. 1 Закону України «Про телекомунікації»).

д) при проведенні окремих слідчих дій (допиту, огляду, пред'явлення для впізнання, очної ставки, проведення експертизи тощо)¹.

Комп'ютеризація та алгоритмізація діяльності органів досудового слідства приведе до істотної «процесуальної економії», сприятиме не тільки скороченню строків провадження окремих слідчих дій, а й дозволить докорінно змінити «технологію» планування та організації розслідування злочинів у напрямі значного скорочення реальних строків досудового слідства. Це сприятиме виконанню ст. 6 Конвенції 1950 р. про захист прав людини та основоположних свобод, а також Міжнародного пакту про громадянські та політичні права, якими проголошено принцип «розумного строку досудового розгляду справ» і право людини бути судимою «без невинуватої затримки».

У літературних джерелах акцентується увага на необхідності «криміналістичної алгоритмізації». У загальному вигляді алгоритмізація — це всеохоплююча система залежних від слідчої ситуації та інших дій, а також їх комплексів, побудованих в оптимальній послідовності на підставі пріоритетів. Такі залежності, що іменуються критеріальними, і пріоритети встановлюються вченими, які розробляють криміналістичні алгоритми, для впровадження їх системи в практику². Алгоритми в слідчих діях є досить специфічними. Це пов'язано з їх гнучкістю, простотою застосування, можливістю відмови від певних елементів³.

Алгоритмізація певним чином співвідноситься з тактичним (тактико-криміналістичним) забезпеченням. Призначення тактичного забезпечення розслідування — ширше подолання протидії доказуванню. Воно передбачає найбільш оптимальні моделі поведінки слідчого в будь-яких слідчих ситуаціях. Така оптимальність передбачає адекватність, ефективність і прийнятність (допустимість) обраного слідчим варіанту поведінки в умовах процесу доказування⁴.

¹ Михальчук, Т. В. Використання інформації, отриманої телекомунікаційним шляхом, у розслідуванні злочинів [Текст] : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Т. В. Михальчук. — К., 2009. — С. 15.

² Ищенко, Е. П. Алгоритмизация расследования преступлений – актуальная проблема криминалистики [Текст] / Е. П. Ищенко, К. О. Сливинский // Актуальные проблемы криминалистики на современном этапе : материалы междунар. науч. конф. – Уфа : РИО БашГУ, 2003. – Ч. 1. – С. 99.

³ Шепітько, В. Ю. Криміналістична тактика (системно-структурний аналіз) [Текст] : монографія / В. Ю. Шепітько. — Х. : Харків юрид., 2007. — С. 196.

⁴ Якушин, С. Ю. Вопросы совершенствования теории криминалистической тактики в соотношении с развитием уголовно-процессуального законодательства Российской Федерации [Текст] / С. Ю. Якушин // Криминалистические чтения, посвященные 100-летию со дня рождения проф. Б. И. Шевченко : тез. выступлений. — М. : МАКС Пресс, 2004. — С. 242.

Застосування новітніх телекомунікаційних засобів спростить та кож обмін оперативною інформацією під час взаємодії із правоохоронними і контролюючими органами України та інших держав.

Підвищенню якості розслідування злочинів у цілому сприятиме використання комп'ютеризованих типових слідчих ситуацій, типових версій, типових криміналістичних характеристик, типових обставин, що підлягають з'ясуванню, типових тактичних операцій, типових програм розслідування відповідних видів злочинів. Швидкому й результативному виконанню окремих слідчих дій сприятиме застосування різного роду типових рекомендацій, типових тактичних прийомів, типових тактичних комбінацій, типових описів, типових характеристик, типових схем і планів, типових процесуальних документів.

Економії процесуального часу на стадії висування версій на початковому етапі розслідування сприятиме спрощення процесу пошуку й аналізу інформації шляхом використання інформаційно-довідкових, інформаційно-пошукових та інформаційно-консультаційних електронних систем. Впровадження сучасних інформаційних технологій у діяльність правоохоронних органів має здійснюватися за допомогою розробки і впровадження відповідних автоматизованих робочих місць слідчого.

З метою підвищення якості слідчої діяльності колективом лабораторії «Використання сучасних досягнень науки і техніки у боротьбі зі злочинністю» Інституту вивчення проблем злочинності Академії правових наук України розроблено загальний алгоритм побудови комп'ютерної бази знань «Автоматизоване робоче місце (АРМ) слідчого «Інсайт» та алгоритми побудови його 12 систем: «Законодавство» (нормативно-правові акти, що регулюють діяльність слідчого); «Документ» (зразки процесуальних документів); «Слідчі дії» (процесуальна регламентація і тактика слідчих дій; зразки планів і схем місця події та умовні позначення об'єктів); «Науково-технічні засоби» (техніко-криміналістичне забезпечення органів досудового слідства); «Судові експертизи» (теоретичні основи судової експертизи, види судових експертиз, типові експертні питання); «Слідча практика»; «Криміналістичні методики» (методики розслідування окремих видів злочинів); «Навчання» (програми-тренажери; тести для перевірки рівня знань з криміналістики; навчальні відеофільми); «Словник термінів» (словник термінів з криміналістики); «Бібліографія»; «Правоохоронні органи та експертні установи» (основні відомості та адреси); «Додаткова корисна інформація» (відомості щодо органів державної влади України,

посольств та консульств іноземних держав в Україні; коди напрямків автоматичного міжміського телефонного зв'язку України; одиниці вимірювання; таблиця стандартних кольорів). Спеціалістами у сфері інформаційних технологій створено відповідний сайт у мережі Інтернет — Автоматизоване робоче місце «Інсайт».

Для задоволення потреб «польової криміналістики» слідчому має бути забезпечена можливість використання автоматизованого робочого місця безпосередньо на місці проведення слідчої дії, у тому числі й поза межами службового кабінету, шляхом використання переносних портативних електронних пристроїв типу «ноутбук» з безперервним доступом до мережі Інтернет.

Застосування новітніх інформаційних технологій дозволить вирішити низку окремих проблем «польової криміналістики», зокрема, технічної оснащеності слідчого й інформаційного забезпечення слідчо-оперативної групи в «польових умовах», сприятиме загальному підвищенню якості діяльності органів досудового слідства.

Інформаційні технології в криміналістиці та слідчій діяльності

*Питання боротьби зі злочинністю : зб. наук. пр. — Х. : Право, 2010. —
Вип. 19. — С. 194–202 (у співавт. з Г. К. Авдєєвою)*

В останні два десятиліття в Україні, як і в усьому світі, триває глобальний процес соціальної інформатизації¹, у тому числі — у правоохоронній діяльності. Сьогодні співробітники органів досудового слідства мають потребу в якісній інформаційній підтримці та високій швидкості одержання інформації, оскільки основні їх зусилля в розслідуванні, розкритті і запобіганні злочинам пов'язані з пошуком, накопиченням та зберіганням значного обсягу необхідної інформації, її оцінкою, по-

¹ **Інформатизація** – сукупність взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів, що спрямовані на створення умов для задоволення інформаційних потреб громадян та суспільства на основі створення, розвитку і використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій, які побудовані на основі застосування сучасної обчислювальної та комунікаційної техніки (Про Національну програму інформатизації [Текст] : Закон України // Відом. Верхов. Ради України. – 1998. – № 27–28. – Ст. 181 (із змінами, внесеними згідно із Законом № 2684-III від 13.09.2001 // Відом. Верхов. Ради України. – 2002. – № 1. – Ст. 3)).